

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Н А К А З

№ 456 від 09.08.2002

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
29 серпня 2002 р.
за № 715/7003

**Про затвердження Положення про куточок живої природи
загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів**

На виконання Закону України "Про позашкільну освіту" ([1841-14](#)) та з метою підвищення якості проведення навчальних і практичних занять з предметів природничого циклу, здобуття поглиблених знань, формування практичних умінь і навичок учнів (вихованців) загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів
Н А К А З У Ю:

1. Затвердити Положення про куточок живої природи загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів, що додається.

2. Міністру освіти Автономної Республіки Крим, начальникам управлінь освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій довести Положення про куточок живої природи загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів до відома керівників навчальних закладів.

3. Контроль за виконанням наказу покласти на департамент розвитку загальної середньої, дошкільної та позашкільної освіти (Романенко В.П.).

Т.в.о. Міністра

А.М.Гуржій

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства
освіти і науки України
09.08.2002 N 456

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
29 серпня 2002 р.
за N 715/7003

ПОЛОЖЕННЯ
про куточок живої природи загальноосвітніх і
позашкільних навчальних закладів

1. Загальна частина

1.1. Куточок живої природи є складовою частиною кабінету (відділу, лабораторії, класу) біології загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів (далі – навчальні заклади).

1.2. Куточок живої природи створюється для проведення навчальних, практичних занять, передбачених навчальними програмами з предметів природничого циклу, з метою здобуття поглиблених знань про живі організми, формування практичних умінь та навичок, вивчення, спостереження та догляду за рослинами і тваринами, організації позакласної дослідницької та природоохоронної роботи учнів (вихованців).

2. Вимоги до функціонування куточка живої природи

2.1. Площа куточка живої природи, місце розташування, кількісний і видовий склад рослин і тварин визначаються відповідно до кількості учнів (вихованців) у навчальному закладі та з урахуванням місцевих умов.

2.2. У куточку живої природи утримуються найбільш характерні представники рослинного світу (водорості, вищі рослини) і тваринного світу (риби, земноводні, плавуни, ссавці) відповідно до навчальних програм з предметів природничого циклу.

Для утримання рослин може створюватись теплиця, парничок, флораріум (вологий, сухий), для тварин – тераріум, акватераріум, акваріум.

Куточок живої природи забезпечується необхідним обладнанням та інвентарем.

2.3. Куточок живої природи може мати:
експозиційну частину (відділки);
навчально-дослідну частину (відділки);
відділок лабораторно-селекційної роботи;
підсобні приміщення.

2.4. В експозиційній частині куточка живої природи можуть розміщуватися декоративні акваріуми, акватераріуми, віваріуми та флораріуми (експозиції можуть бути комплексними чи тематичними).

Кількісний та видовий склад в експозиційній частині визначається керівником куточка живої природи з урахуванням місцевих умов і наявності експозиційних майданчиків.

2.5. Навчально-дослідна частина куточка живої природи включає об'єкти, кількісний і видовий склад яких передбачено навчальними програмами з природознавства, біології та екології, окремих

факультативних курсів.

2.6. Відділок лабораторно-селекційної роботи створюється з метою вивчення, спостереження, догляду та розмноження представників рослинного і тваринного світу куточка живої природи за наявності умов для утримання, розмноження та вирощування, збереження рослин і тварин, а також наявності необхідної кількості місць для роботи учнів (вихованців).

2.7. У підсобному приміщенні куточка живої природи зберігається обладнання, інвентар і прилади для догляду за рослинами і тваринами, комплекти робочого одягу та аптечка першої допомоги. У підсобному приміщенні встановлюється протипожежний інвентар.

2.8. У куточку живої природи забороняється утримувати отруйні рослини і тварин, рослини і тварин, продукти життєдіяльності яких є алергенами, хворих тварин і тварин місцевої фауни (особливо ссавців), які можуть бути носіями небезпечних для людини хвороб.

3. Організація і зміст роботи

3.1. Куточок живої природи створюється за рішенням керівника навчального закладу з урахуванням його матеріально-технічного забезпечення.

3.2. Навчально-виховна і навчально-дослідницька робота в куточку живої природи здійснюється за окремим планом, який розробляється з урахуванням навчальних програм з природознавства, біології та екології і відповідно до навчальних планів і програм гуртків, груп та інших творчих об'єднань навчального закладу.

3.3. План роботи куточка живої природи включає:
планування і розміщення експозиційних площ, формування видового і кількісного складу представників рослинного і тваринного світу;

графік і план роботи класів, гуртків, груп та інших творчих об'єднань навчального закладу в куточку живої природи;

календарні строки і порядок виконання учнями (вихованцями) досліджень і спостережень за визначеною тематикою.

3.4. Основними напрямками діяльності учнів (вихованців) у куточку живої природи є проведення систематичних спостережень за ростом і розвитком рослин і тварин і різноманітних дослідів.

Діяльність учнів (вихованців) здійснюється під керівництвом учителя, керівника гуртка, груп та інших творчих об'єднань навчального закладу.

Для роботи в куточку живої природи залучаються учні (вихованці) 2 - 11 класів навчального закладу шляхом формування ланок. Кількість учнів (вихованців) у ланці становить від 2 до 5 осіб.

Догляд за тваринами і рослинами здійснюється учнями (вихованцями) за графіком відповідно до вимог утримання рослин і тварин.

3.5. Керівником куточка живої природи є завідувач, який призначається директором навчального закладу із числа вчителів біології, педагогічних працівників, керівників гуртків, груп та інших творчих об'єднань.

3.6. Завідувач куточка живої природи за його власним бажанням може бути звільнений від обов'язків класного керівника, керівника гуртка, групи та іншого творчого об'єднання навчального закладу.

3.7. Завідувач куточка живої природи:

відповідає за стан та умови утримання, зберігання рослин і тварин, організацію навчально-виховної роботи з учнями в куточку живої природи;

підбиває разом з класними керівниками, керівниками гуртків, груп та інших творчих об'єднань підсумки навчально-виховної роботи з учнями (вихованцями) на базі куточка живої природи;

організує виставки та тематичні, комплексні експозиції для демонстрації результатів роботи класів або гуртків, груп та інших творчих об'єднань навчального закладу;

координує роботу вчителів початкової школи, вчителів біології, екології та керівників гуртків, груп та інших творчих об'єднань еколого-натуралістичного профілю з організації та проведення спостережень і дослідницької роботи учнів (вихованців) у куточку живої природи;

визначає кращі експонати;

спільно з вчителями початкової школи, вчителями біології, екології та керівниками гуртків, груп та інших творчих об'єднань еколого-натуралістичного профілю підводить підсумки дослідницької роботи учнів (вихованців);

надає допомогу вчителям початкової школи, вчителям біології, екології та керівникам гуртків, груп та інших творчих об'єднань еколого-натуралістичного профілю при виготовленні наочних посібників та іншого матеріалу;

проводить інструктаж учителів, керівників гуртків та інших творчих об'єднань навчального закладу щодо організації навчально-виховної роботи учнів (вихованців);

відповідає за виконання правил техніки безпеки та санітарно-гігієнічних вимог;

складає план навчально-дослідницької роботи учнів на початку поточного навчального року;

звітується перед педагогічною радою навчального закладу про здійснену навчально-виховну і дослідницьку роботу в куточку живої природи;

спільно з учителями, керівниками гуртків, груп та інших творчих об'єднань навчального закладу визначає кращі роботи, експонати чи об'єкти за результатами навчально-дослідницької роботи учнів;

подає пропозиції керівнику навчального закладу, педагогічній раді щодо удосконалення діяльності куточка живої природи, використання коштів, матеріально-технічного забезпечення та реалізації отриманої продукції.

3.8. Учителі та керівники гуртків навчального закладу, що проводять заняття на базі куточка живої природи, під час навчально-дослідницької роботи чи догляду за рослинами, тваринами куточка живої природи:

забезпечують дотримання учнями (вихованцями) правил техніки безпеки і санітарно-гігієнічних вимог;

відповідають за збереження обладнання, інвентарю та об'єктів рослинного і тваринного світу, що утримуються в куточку живої природи;

організують раціональний режим праці і відпочинку учнів.

4. Охорона праці учнів

4.1. Згідно з правилами внутрішнього розпорядку навчального закладу з учнями (вихованцями), які залучаються до проведення дослідницької роботи та догляду за рослинами і тваринами куточка живої природи, проводяться заняття, які організує спеціаліст (вчитель біології, керівник гуртка, групи та іншого творчого об'єднання еколого-натуралістичного напрямку).

4.2. Навчально-дослідницьку роботу та догляд за рослинами і тваринами учні здійснюють лише в денний час, при цьому забороняється робота учнів з отрутохімікатами та хворими тваринами.

4.3. Керівники гуртків та вчителі, які здійснюють керівництво роботою в куточку живої природи, несуть повну відповідальність за дотримання трудового законодавства, правил, норм, інструкцій з техніки безпеки, виробничої санітарії та пожежної безпеки.

Заступник начальника головного управління нормативного забезпечення та взаємодії з регіонами

Є.Р.Чернишова

Додаток 1

Матеріально-технічне забезпечення куточка живої природи

Назва приладдя та обладнання	Кількість	
	Початкова школа	Основна і старша школа
1	2	3
1. Флораріуми		2
2. Тераріуми:		
- для плазунів		1
- для земноводних	1	1
3. Акваріуми:	1	1 - 3
- декоративний (100 - 200 л)	1	1 - 3
- видовий (цихліди, соми, живородні 100 - 200 л)	1	1 - 3
- для розмноження (15 - 30 л)	2	3
- для підростання молоді (15 - 100 л)	2	8 - 10
4. Віварії:		
- клітки для утримання ссавців	2	5 - 6
- клітки для утримання птахів	2	5 - 10
5. Обладнання:		
- мікрокомпресори	2	5 - 10

- фільтрувальні пристрої	2	5 - 6
- терморегулятори	7	20
- термокабелі для підігріву тераріумів	4	15 - 20
- рефлектори для денного підігріву тераріумів	1	3 - 9
- обладнання для догляду за акваріумами і тераріумами	1 - 2 у залежності від місцевих умов	3 - 9 у залежності від місцевих умов
- освітлювальні прилади	10	30

Додаток 2

**СПИСОК
рослин, рекомендованих для вирощування в
куточку живої природи**

1. Родина Акантові Белопероне	Acanthaceae	Beloperone
2. Родина Амарилісові Амариліс Гемантус Гіпераструм Клівія	Amaryllidaceae	Amaryllis Haemanthus Hippeastrum Clivia
3. Родина Ароїдні Аглаонема Алоказія Антуриум Діфенбахія Монстера Спатіфіллум Філодендрон	Araceae	Aglaonema Alocasia Anthurium Diffenbachia Monstera Spathiphyllum Philodendron
4. Родина Аспарагусові Аспарагус	Asparagaceae	Asparagus
5. Родина Балзамінові Бальзамін	Balsaminaceae	Impatiens
6. Родина Бегонієві Бегонія	Begoniaceae	Begonia
7. Родина Бромелієві Ананас Більбергія Ехмея	Bromeliaceae	Ananas Billbergia Aechmea
8. Родина Вересові Азалія індійська, або рододендрон індійський	Ericaceae	Azalea indica Rhododendron indicum

9. Родина Геснерієві	Gesneriaceae	
Аіменес		Achimenes
Сенполія, або узамбарська фіалка		Saintpaulia
Синінгія, або глоксинія		Sinningia
10. Родина Губоцвіті	Lamiaceae	
Плектрантус		Plectranthus
11. Родина Діоскорейні	Dioscoreaceae	
Діоскорейя		Dioscorea
12. Родина Кривові	Urticaceae	
Пеліонія		Pellionia
13. Родина Лаврові	Lauraceae	
Лавр благородний		Laurus nobilis
14. Родина Лілійні	Liliaceae	
Аспідістра		Aspidistra
Глоріоза		Gloriosa
Хлорофітум		Chlorophytum
15. Родина Марантові	Marantaceae	
Калатея		Calathea
Маранта		Maranta
16. Родина Миртові	Myrtaceae	
Акка, або фейхоа		Acca
Евкалипт		Eucalyptus
Мирт		Myrtus
17. Родина Молочайні	Euphorbiaceae	
Молочай блискучий		Euphorbia milii
18. Родина Пальмові	Palmae	
Фінік канарський, або фінікова пальма		Phoenix canariensis
19. Родина Адіантові	Adiantaceae	
Адіантум		Adiantum
20. Родина Аспленієві	Aspleniaceae	
Аспленіум бульбоносний		Asplenium bulbiferum
21. Родина Давалієві	Davalliaceae	
Нефролепіс		Nephrolepis
22. Родина Первоцвіті	Primulaceae	
Цикламен		Cyclamen
23. Родина Перцеві	Piperaceae	
Пеперомія		Peperomia
24. Родина Ранникові	Scrophulariaceae	
Кальцеоларія		Calceolaria
25. Родина Рутові	Rutaceae	
Цитрус		Citrus

26. Родина Шовковицеві	Moraceae	
Фікус пружний		Ficus elastica
Инжир		Ficus carica
27. Родина Агавові	Agavaceae	
Агава		Agave
28. Родина Айстрові	Asteraceae	
Хрестовник		Senecio
29. Родина Асфodelові	Asphodelaceae	
Алое		Aloe
Гавортія		Haworthia
Гастерія		Gasteria
30. Родина Драценові	Dracaenaceae	
Сансев'єра		Sansevieria
31. Родина Кактусові	Cactaceae	
Епіфіллум (філокактус)		Epiphyllum
Ехінопсис		Echinopsis
Мамілярія		Mamillaria
Опунція		Opuntia
Зігокактус		Zygocactus
32. Родина Ластівневі	Asclepiadaceae	
Стапелія		Stapelia
Хойя		Hoya
33. Родина Товстянкові	Crassulaceae	
Каланхое		Kalanchoe
Ехеверія		Echeveria
Очиток		Sedum
Товстянка		Crassula
Бріофіллум		Bryophyllum
34. Родина Мальвові	Malvaceae	
Гібіскус (троянда китайська)		Hibiscus rosa- sinensis
35. Родина Геранієві	Geraniaceae	
Пеларгонія зональна		Pelargonium
36. Родина Аралієві	Araliaceae	
Плющ звичайний		Hedera helix
37. Родина Осокові	Cyperaceae	
Циперус		Cyperus

Додаток 3

**СПИСОК
тварин, рекомендованих для утримання в
куточку живої природи**

Комахи:	
Палочник індійський	Carausius morosus

Палочник в'єтнамський	<i>Extradentatum</i>
Цвіркун хатній	<i>Gryllus domesticus</i>
Цвіркун польовий	<i>Gryllus campestris</i>
Шовкопряд тутовий	<i>Bombyx mori</i>
Шовкопряд дубовий	<i>Antherala pernyi</i>
Богомол звичайний	<i>Mantis religiosa</i>

Земноводні:	

Квакша звичайна	<i>Hyla arborea</i>
Квакша японська	<i>Hyla japonica</i>
Квакша блакитна (австралійська)	<i>Litoria caerulea</i>
Квакша гігантська (австралійська)	<i>Litoria infrafrenata</i>
Жаба шпорцева	<i>Xenopus laevis</i>
Тритон гребінчастий	<i>Triturus cristatus</i>
Тритон звичайний	<i>Triturus vulgaris</i>
Тритон гольчастий	<i>Pleurodeles waltli</i>
Аксолотль	<i>Ambystoma tigrinum</i>

Плазуни:	

Ящірка прудка	<i>Lacerta agilis</i>
Ящірка зелена	<i>Lacerta viridis</i>
Еублефар плямистий	<i>Eublepharis macularius</i>
Вуж звичайний	<i>Natrix natrix</i>
Вуж водяний	<i>Natrix tessellata</i>
Черепаха болотяна	<i>Emys orbicularis</i>
Черепаха червоновуха	<i>Pseudoemys scripta</i>
Черепаха степова	<i>Testudo horsfieldi</i>

Птахи:	

Нерозлучник рожевощокий	<i>Agapornis roseicollis</i>
Нерозлучник масковий	<i>Agapornis personata</i>
Папуга хвилястий	<i>Melopsittacus undulatus</i>
Папуга німфовий (карелла)	<i>Nymphicus hollandicus</i>
Канарка	<i>Serinus canaria</i>
Рисовка	<i>Munia oryzivora</i>
Амадина зеброва	<i>Taeniopygia guttata</i>
Амадина японська	<i>Lonchura striata var domestica</i>

Ссавці:	

Свинка морська	<i>Cavia parcellus</i>
Хом'ячок сирійський або золотистий	<i>Mesocricetus auratus</i>
Хом'ячок джунгарський	<i>Phodopus sungarus</i>
Піщанка монгольська	<i>Meriones unguiculatus</i>
Піщанка велика	<i>Rhombomys opimus</i>
Дегу	<i>Octodon degu</i>

Додаток 4

**СПИСОК
рослин і тварин, рекомендованих для утримання в
шкільному акваріумі**

Холодноводний акваріум

1. Риби	
- карась	<i>Carassius carassius</i>
- пічкур	<i>Gobio gobio</i>
- колючка дев'ятиголка	<i>Pungitius pungitius</i>
- в'юн	<i>Misgurnus fossilis</i>
- верховодка	<i>Leucaspius delineatus</i>
2. Молюски	
- катушка	<i>Planorbis sp</i>
- фіза	<i>Physa fontinalis</i>
3. Рослини	
- ряска мала	<i>Lemna minor</i>
- вольфія	<i>Wolfia arrhiza</i>
- елодея канадська	<i>Elodea canadensis</i>
- роголижник темно-зелений	<i>Ceratophyllum demersum</i>
- латаття біле	<i>Nymphaea alba</i>
- глечики жовті	<i>Nuphar luteum</i>
- водяний мох	<i>Fontinalis antipyretica</i>

Тепловодний акваріум

1. Риби	
- гупі	<i>Poecilia reticulata</i>
- пецилія	<i>Xiphophorus maculatus</i>
- меченосець	<i>Xiphophorus helleri</i>
- скалярія	<i>Pterophyllum scalare</i>
- риба-папуга	<i>Pelvicachromis pulcher</i>
- півник	<i>Betta splendens</i>
- макропод	<i>Macropodus opercularis</i>
- гурами блакитний	<i>Trichogaster trichopterus sumatranus</i>
- сомик крапчастий	<i>Corydoras paleatus</i>
- вуалехвіст	<i>Carassius auratus auratus</i>
- кардинал	<i>Tanichthys albonubes</i>
2. Молюски	
- ампулярія	<i>Ampullaria sp</i>
- меланія	<i>Melanoides tuberculata</i>
- катушка червона	<i>Planorbis corneus var rubra</i>
3. Рослини	
- мох яванський	<i>Vesicularia dubyana</i>
- річчія плавуча	<i>Riccia fluitans</i>
- папороть крилоподібний	<i>Microsorium pteropus</i>
- валіснерія спіральна	<i>Vallisneria spiralis</i>
- кабомба водяна	<i>Cobomba aquatica</i>
- людвігія повзуча	<i>Ludwigia repens</i>
- номафіла пряма	<i>Nomaphila stricta</i>
- гігрофіла багатонасінна	<i>Hygrophila polysperma</i>
- перистолижник різнолисний	<i>Myriophyllum heterophyllum</i>
- ротала індійська	<i>Rotala indica</i>
- ехінодорус амазонський	<i>Echinodorus amazonicus</i>